

DE STAD VAN DE TOEKOMST KRONIEKEN

KRONIEK #4
PLENAIRE
BIJEEENKOMST 1
DE ANALYSE

25 APRIL 2018

OMTREKKENDE BEWEGINGEN

Door Marieke Berkers

Alsof ze om de hete brij heen draaien. Na drie masterclasses over de transitieopgaven energie, klimaat en mobiliteit wordt er op de plenaire bijeenkomst door de ontwerpteams maar weinig gesproken over de actuele transities. Bijna alle teams richten zich op de kleinste korrel. In hun analyses van de plangebieden, die tijdens deze bijeenkomst op de agenda staan, zoomen ze in op de gebruiker. Ter illustratie een reeks openingszinnen van de verschillende teams: *Ons uitgangspunt is de inclusieve stad; Voor wie doen we het?; In 2040 ben ik 52 jaar oud; Welk gedrag en welke behoeften hebben de toekomstige bewoners/werknemers?*

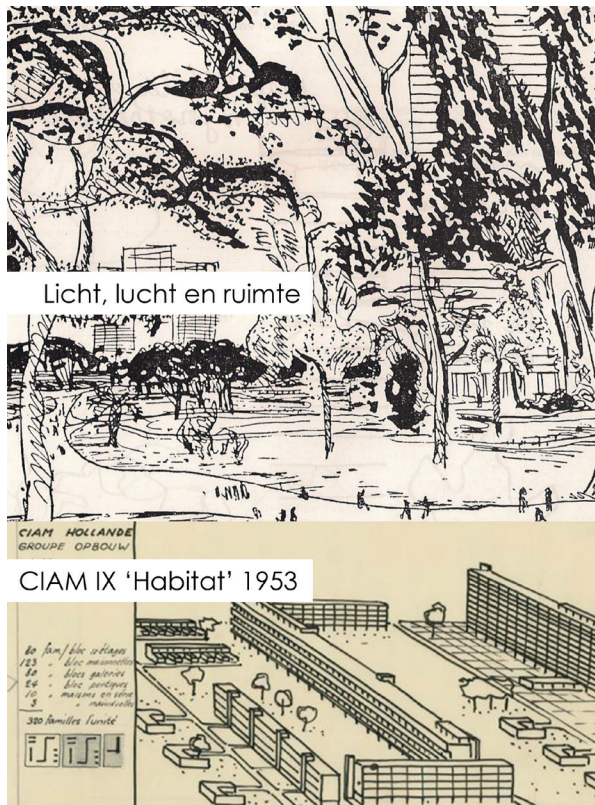
Wat is er aan de hand? Zijn de team lamgeslagen door alle technische en sociaal-economische onzekerheden rondom de verschillende transities, waardoor het lastig is ruimtelijk te anticiperen op de toekomst? Is het voor de teams moeilijk voorbij de dagelijkse praktijk te denken, in een radicaler ontwerpend onderzoeksveld? Of staan in deze beginfase van de ontwerpstudie de

analyse van de plek en de bestaande condities voorop, en komen de transities later nog aan bod?

Inclusieve stad

Het denken over de menselijke maat is bij de meeste teams gekoppeld aan de thematiek van de inclusieve stad. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat de stad (sociaal) bereikbaar blijft voor alle groepen in onze samenleving. Een thema dat in alle steden, maar vooral in Den Haag, een stad die van oudsher getekend is door verdeeldheid, speelt.

De locatie Central Innovation District (CID) tussen de drie stations Holland Spoor, Laan van NOI en CS, is niet per se de meest voor de hand liggende locatie om de ambitie van de inclusieve stad plek te geven. Het is zo'n verzamelplek in de stad, waar vele mensen bijeen komen om te wonen, werken en kennis te delen. 'Maar is die plek en daarmee de kennis straks wel toegankelijk voor iedereen?', vraagt Wilfried van Winden (team WAM) zich af. 'De realiteit is dat midden en lage inkomens de stad verlaten.' Verdichten met voldoende

CIAM IX 'Habitat' 1953

E55 'Toekomst der stad' 1955

De utopie was leidend voor Rotterdam Alexander

Afb. 1: In de wederopbouwperiode waren de concepten van *licht, lucht en ruimte* en *de buurt als dorp* leidend. Ook de Alexanderpolder is op deze grondslagen ontworpen. Voor de *Stad van de toekomst* voegt Team Venhoeven hier de voetganger als maatgevende eenheid aan toe. Beeld: Team Venhoeven

ruimte voor inclusiviteit en groen is geen vanzelfsprekendheid in een gebied dat voor 47% bestaat uit infrastructuur. Het team stelt daarom voor infrastructuur beter te bundelen, door de drie Haagse stations om te smeden tot één station en de vrijkomende ruimte deels open, openbaar en groen te maken met een klimaatneutraal park.

De voetganger als maatgevende eenheid

Ton Venhoeven (team VenhoevenCS, Rotterdam Alexander) waarschuwt voor een verkeerd beeld: 'Natuurlijk pakken we de grote transitieopgaven op, maar we moeten vooral gewoon goede steden maken'. Daarmee doelt hij op het 'anti-fragile' maken van steden. Zorgen dat ze tegen een stootje kunnen bij veranderende omstandigheden. 'Maar daarnaast benoemen wij als ontwerpers juist dat wat de bestuurders nog niet agenderen,' aldus de architect. In zijn team is dat het perspectief van de voetganger. Venhoeven: 'De gebouwen en structuren in de Alexanderknoop, zoals de woningen, het warmtestation, de kantoren en het bedrijfsgebied, zijn zowat afgeschreven. De bereikbaarheid van het gebied is geniaal. Maar ondanks de CIAM-ideologie waarmee

het plangebied is ontworpen, die van de fysieke stad, de stad van het lichaam / de mens, kreeg de voetganger te weinig ruimte. Het nieuwe van ons plan zit hem erin de voetganger als maatgevende eenheid op te voeren.' (Afbeelding 1)

Langs de meetlat

Wanneer de leden van het reflectiepanel - vertegenwoordigers van de gemeentes waar de locaties liggen en specialisten op gebied van de verschillende transitie – de verschillende plannen langs hun specifieke meetlat leggen, komen alle plannen er wat bekaaid vanaf. Slechts twee teams adresseerden de grote transitie expliciet. Oscar Vos (team Oscar Vos, Amsterdam, afbeelding 2) benoemt acht thema's rondom circulariteit, zoals hergebruik van materialen en afval, klimaatadaptatie en het maken van een *smartgrid*. Het is de kunst alle transitie met elkaar te verknopen, maar hoe blijft nog een beetje abstract. Lars van Hoften (team UNStudio, Den Haag, afbeelding 3) maakt met zijn teamgenoten een uitgebreide locatiegerichte *urban climate toolbox*. Daaruit blijkt dat de locatie zich misschien wel eens zou kunnen lenen voor klimaatneutrale hoogbouw. Eén van zijn vond-

sten: het plangebied ligt pal op een geothermische bron, dat biedt kansen voor een slimme benutting van energie. Maar ook deze twee projecten wortelen in het uitgangspunt leefbare, inclusieve steden met een menselijke maat te maken.

Taalverwarring of taakverwarring?

Naarmate de middag vordert, ontstaat steeds meer het beeld dat de ontwerpers en de reflectiepanelleden een andere taal spreken. Wie een transitieprong vertaalt in een beleidsdocument, zoals een visie of programma, kan hem als iets abstracts beschouwen, los van de wereld. Voorts zoekt hij naar beelden en ontwerpen die aansluiten op de beschreven toekomstbeelden. De programma-directeur-generaal Omgevingswet, Erik Jan van Kempen, die een flitsbezoek bracht aan de bijeenkomst, illustreert dit door te zeggen: 'Wij zijn op zoek naar projecten die ons beleid legitimeren.'

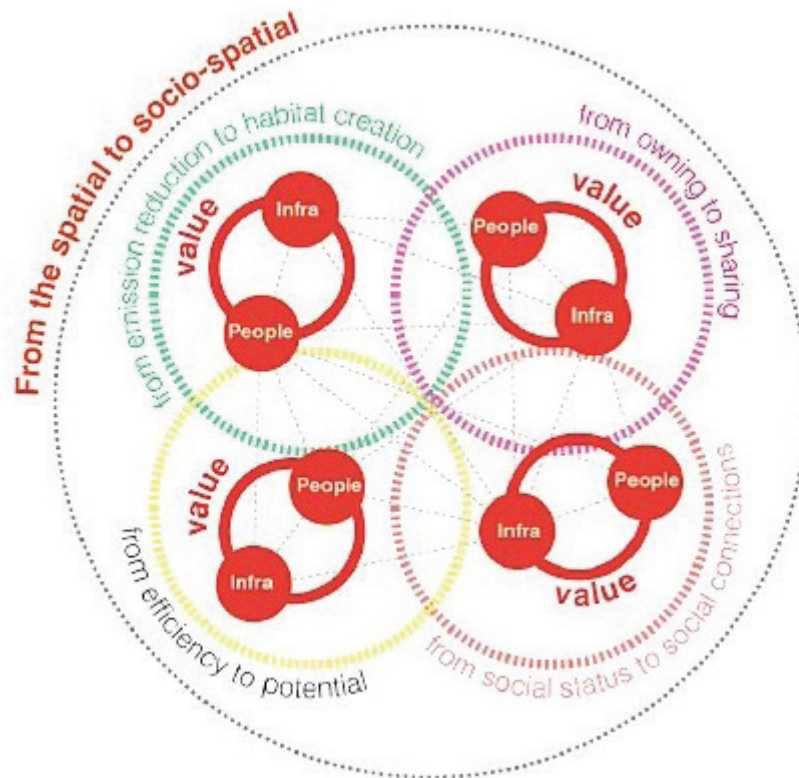
Maar ontwerpers richten zich helemaal niet op het zorgdragen van legitimering van beleid. Ze moeten het handwerk doen, met ruimtelijke middelen de transitie echt laten zien. Het isoleren van de vraag is dan dodelijk, want dat zou tot onmenselijke oplossingen leiden, die enkel gericht zijn op het vernieuwen van systemen.

Omtrekkende bewegingen

De ontwerper beweegt zich daarom met omtrekkende bewegingen om de grote vragen heen. Het is dus logisch dat Aernoud van der Bend van stichting Next Generation Infrastructures opmerkt: 'Het probleem is groter dan uit de presentaties blijkt'. Maar voor de ontwerper klopt dat op de manier zoals hij het niet bedoelt. Het is niet zo dat de teams te klein denken en de grotere opgaven langs zich neerzetten. De ontwerpers laten *juist* zien dat het probleem groter is dan de transitieopgaven op zich. Ze maken met hun focus op de menselijke schaal de vraag niet kleiner, maar juist groter.

Afb. 2: Team Oscar Vos benoemt voor Haven-Stad Amsterdam acht thema's rondom circulariteit. Door deze thema's te verbinden versterken ze elkaar. Beeld: Team Oscar Vos.

Afb. 3: Team UNStudio stelt voor het Central Innovation District in Den Haag een planningsmodel voor, waarbij het sociale aspect rondom verschillende thema's gekoppeld wordt aan ruimtelijke opgaven. Beeld: Team UNStudio

Voorbij het veilige bestaande blikveld

Maar door zich te richten op leefbaarheid, bewegen de ontwerpers zich óók binnen de veilige grenzen van hun eiland. Wat zou er gebeuren als ze, zoals UNStudio voorzichtig al probeert, wél alle aandacht richten op een van de transitieopgaven? Wat als je de energietransitie serieus leidend laat zijn in je ontwerp? Ongetwijfeld zullen de ontwerp oplossingen dan gaan schuren met leefbaarheid. Maar die tekortkomingen zijn wellicht later op te lossen. Het doordenken van de opgaven ontbreekt in deze fase van het project nog. Juist de kadering van deze opgave – een ontwerpstudie – geeft de ruimte om te komen tot oplossingen die mogen schuren en zo vanuit ontwerp te komen met vondsten die reiken voorbij het veilige, bestaande blikveld.

We hebben nog zes maanden te gaan. Volop tijd dus nog om de onopgeloste vraagstukken stap voor stap een plek te geven.

De plenaire bijeenkomst 1 vond plaats op 25 april 2018 op de TU Delft / Faculteit Bouwkunde

Presentaties:

Presentatie wetenschappers *TU Delft*, kijkje in de keuken van het wetenschappelijke traject, *Tom Daamen* en *Roberto Cavallo*.

Ronde 1 - presentaties van 3 ontwerplocaties:

1. Amsterdam – presentaties team *Roy Plevier* en team *Oscar Vos*.
2. Rotterdam – presentaties team *VenhoevenCS* en team *Flocks*.
3. Utrecht – presentaties team *BAS-TA* en team *Esther Vlaswinkel*.

Reflectiepanel ronde 1:

Sander Fijn van Draat, Alliander; *Aernout van der Bend*, Stichting Next Generation Infrastructures; *Peter van Veelen*, programma coördinator Urban Deltas TU Delft; *Bart Vlaanderen*, gemeente Amsterdam; *Jeroen de Bok*, gemeente Rotterdam; *Marianne Mantel*, gemeente Utrecht; *Lennert Middelkoop*, gemeente Utrecht.

Special Guest:

Erik Jan van Kempen, programma-directeur-generaal Omgevingswet.

Ronde 2 - presentaties van 2 ontwerplocaties:

4. Den Haag – presentaties team *WAM* en team *UNStudio*.

5. Eindhoven – presentaties team *Triangel* en team *Urban Arcipelago*.

Reflectiepanel ronde 2:

Miriam Ram, CRA; *Bas Govers*, Goudappel Coffeng; *Lot Locher*, Amsterdam Rainproof; *Peter Pol*, gemeente Den Haag; *Ronald Rijnen*, gemeente Eindhoven.

Organisatie van de bijeenkomst

Anastasia Chranioti, Vereniging Deltametropool

Projectleiding

Jutta Hinterleitner, BNA Onderzoek

Meer weten over De stad van de toekomst? www.bna-onderzoek.nl

BNA ONDERZOEK

Praktijklab voor slimme ruimtelijke ideeën

